

ZEMLJE ZAPADNOG BALKANA U EVROPSKOJ UNIJI - EKONOMSKI ASPEKTI PRISTUPA

Almir Hodžić, MA, email: almir.alla.hodzic@gmail.com
Perutnina Ptuj BH d.o.o., Bosna i Hercegovina

Sažetak: Analiza Svjetske banke kaže da bi ekonomije zemalja Zapadnog Balkana morale rasti najmanje 6% godišnje, a sve u cilju da do kraja četvrte dekade ovog stoljeća dostignu prosjek Evropske unije. Fakti trenutno govore nasuprot ovoj težnji gdje se produbljuje jaz skoro pa u svim ekonomskim parametrima. Nakon decenije bez rasta, danas stopa rasta ekonomija u ovim zemljama iznosi jedva tri posto godišnje. Tako se ne može dostići ujednačenje ekonomija koje je nužno za jačanje demokratije i pravne države. Ujedno, to je uvjet za pristup EU-u. Za sve ekonomiste u zemljama kandidatima za članstvo i sve strane u procesu pristupanja Uniji jačanje lokalnih ekonomija predstavlja vrlo važan i nužan uvjet. U suprotnom, ukoliko budemo ekonomski nespremni, cijeli proces pristupanja Evropskoj Uniji predstavlja realnu prijetnju, a ne priliku, po lokalne ekonomije zemalja Zapadnog Balkana.

Ključne riječi: Zapadni Balkan, Evropska Unija, članstvo, rast lokalnih ekonomija, analiza.

COUNTRIES OF THE WESTERN BALKANS IN THE EUROPEAN UNION - ECONOMIC ASPECTS OF ACCESS

Abstract: The World Bank's analysis says that the economies of the Western Balkan countries should grow at least 6% per year, all with the goal of reaching the European Union average by the end of the fourth decade of this century. The facts are currently speaking against this tendency, where the gap deepens in almost all economic parameters. After a decade without growth, today the growth rate of economies in these countries is barely three percent a year. Thus, the unification of the economies necessary for the strengthening of democracy and the rule of law can not be achieved. At the same time, this is a condition for accessing the EU. For all economists in the candidate countries and all parties in the process of joining the Union, strengthening of local economies is a very important and necessary condition. Otherwise, if we are economically unprepared, the entire process of accession to the European Union represents a real threat, and not an opportunity, for the local economies of the Western Balkan countries.

Keywords: Western Balkans, European Union, membership, growth of local economies, analysis

1. Uvod

Na samitu Evropskog savjeta, 21–22. juna 1993. godine u Kopenhagenu, šefovi država i vlada tadašnjih 12 članica EU izrazili su spremnost za prijem zemalja Centralne i Istočne Evrope. Tada su prvi put u historiji procesa evropskih integracija precizirani uvjeti za sticanje članstva EZ/EU.³⁰⁹ Do tada je postojao samo opći geografski uvjet da se radi o evropskoj zemlji. Ti uvjeti, poznatiji kao „kriterijumi iz Kopenhagena“, su:

- Politički: stabilne institucije koje garantiraju demokratiju, vladavinu prava, ljudska prava i poštovanje prava manjina;
- Ekonomski: tržišna ekonomija koja je dovoljno konkurentna da izdrži pritisak konkurencije i djelovanje tržišnih sila u okviru EU;
- Sposobnost da prihvate obaveze članstva, uključujući pridržavanje ciljeva političke, ekonomske i monetarne unije.

U ovom radu fokus će biti na ekonomskim uvjetima. U tom pravcu, kriterijumi funkcionisanja tržišne privrede su:

1. Makroekonomska stabilnost,
2. Liberalizacija cijena i trgovine,
3. Lagan ulazak na tržište i izlazak iz njega,
4. Privatizacija i regulacija preduzeća,
5. Uređivanje finansijskog sektora,
6. Konsenzus o privrednoj politici,
7. Ljudski kapital, ulaganja i infrastruktura,
8. Trgovinska integracija sa EU,
9. Valjana politika konkurencije i
10. Politika razvoja malih i srednjih preduzeća.³¹⁰

Suštinski, rad sam podijelio u tri tematske cjeline. U prvoj će biti opisane težnje Evropske unije za proširenjem na zemlje Zapadnog Balkana i skepticizam stanovništva tog dijela Evrope. U drugom dijelu će biti opisani pretpristupni fondovi Evropske unije i njihov uticaj na pripremanje država zainteresiranih za proces priključivanja Evropskoj uniji. U trećem dijelu ću predstaviti zaključke na osnovu urađenog istraživanja.

2. Proces integracija u Evropsku Uniju

Proces evropskih integracija je već u samom začetku bio složan proces te se Evropska Unija kakva je danas razvijala postepeno prema ideji Jeana Monneta kojeg se smatra „ocem Evrope“. Evropska unija je subjekt u međunarodnim odnosima koji je po svojoj pravnoj prirodi drugačiji od ostalih subjekata radi nadnacionalnih elemenata. Evropska unija kao takva ne može biti okarakterizirana kao međunarodna organizacija, niti kao neka vrsta federacije ili konfederacije nego se definira kao „sui generis“. Niti jedan međunarodni subjekt, osim samih nacionalnih država nije postigao toliku razinu integracije kao što je Evropska unija.

2.1. Dosadašnji krugovi proširenja Evropske unije

³⁰⁹ European Council, Conclusions of the Presidency, Copenhagen, 21-22 June 1993, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72921.pdf (15.10.2017.)

³¹⁰ M Prokopijević: *Evropska unija – uvod*, Službeni glasnik, Beograd 2009, 560.

Evropska Unija je do danas imala sedam proširenja, koje je moguće vidjeti u tablici 1.

Godina proširenja	Države članice
1973.	Danska, Irska, Velika Britanija
1981.	Grčka
1986.	Španjolska, Portugal
1995.	Austrija, Finska, Švedska
2004.	Kipar, Češka, Estonija, Mađarska, Latvija, Litvanija, Malta, Poljska, Slovačka, Slovenija
2007.	Bugarska, Rumunjska
2013.	Hrvatska

Tablica 1. Dosadašnja proširenja Evropske Unije

2.2. Potencijalna proširenja Evropske unije

Buduća potencijalna proširenja Evropske unije odnose se na zemlje Zapadnog Balkana (Albanija, Crna Gora, Srbija, Makedonija), Tursku i Island. Kako bi postale punopravne članice Evropske unije, države članice proći će proces usklađivanja zakonodavstva sa pravnom stečevinom EU. „Pravna stečevina Evropske je skup prava i obaveza koji sve države članice obavezuje i povezuje u Evropskoj uniji. Pravna stečevina EU-a nije samo pravo u užem smislu jer obuhvata: sadržaj, načela i političke ciljeve osnivačkih ugovora, zakonodavstvo usvojeno na temelju osnivačkih ugovora te presude Suda Evropske unije (prije Suda Evropskih zajednica), deklaracije i rezolucije koje je Evropska unija usvojila, mjere koje se odnose na zajedničku vanjsku i sigurnosnu politiku, mjere koje se odnose na pravosuđe i unutrašnje poslove te međunarodne ugovore koje je sklopila Evropska unija, kao i ugovore zaključene između država članica sa trećim zemljama u području djelovanja Evropske unije. Svaka država koja želi postati članicom Evropske unije mora prihvatiti odluke iz osnivačkih ugovora i uskladiti svoje zakonodavstvo s pravnom stečevinom Evropske unije.“³¹¹

2.3. Vašingtonski konsenzus - pucanj u prazno

Zemlje Zapadnog Balkana, uglavnom, su provele temeljne reforme koje su u sklopu takozvanog *Vašingtonskog konsenzusa* tražili EU, Svjetska banka i Međunarodni monetarni fond: otvorile su tržišta za EU, privatizirale su državne kompanije, liberalizirale lokalna tržišta i drže se politike štednje koja je od njih zahtijevana. Cilj Konsenzusa je da reforme praćene postupnim prilagođavanjem zakonodavnom okviru, političkim smjernicama i aktivnostima EU-a, dovedu do tržišnih gospodarstava i političke osposobljenosti za članstvo u EU-u.

U poslovnoj praksi, „nevidljiva ruka tržišta“ radi svoj posao, ali ne na način kako se to obično očekuje u tranzicijskim zemljama. Na mnogim mjestima nepotizam, korupcija i neefikasna javna uprava sprječavaju prilagođavanje političkom i ekonomskom okruženju u Evropi. Osvetila se promašena politika privatizacije iz devedesetih godina tokom koje je društveno vlasništvo najprije nacionalizirano, da bi, potom, završilo u rukama takozvanih „tajkuna“, malobrojnih i, u pravilu, politički umreženih. Dva najsvežija i nama najpoznatija primjera su tekući procesi oko mega-holdinga „Agrokora“ u Hrvatskoj i „Delte“ u Srbiji.

³¹¹ http://www.mvep.hr/files/file/publikacije/mali_leksikon_europskih_integracija_20101.pdf (15.10.2017.)

Izostao je uspjeh politike proširenja EU-a iako su nedavno otvorena nova poglavlja u pristupnim pregovorima s Crnom Gorom i Srbijom te se redovno održavaju summit-i vodećih država EU-a s pristupnim kandidatima.

Glavna prepreka je, ipak, struktura ekonomskih odnosa s jezgrom EU-a, koja se ispostavlja kao glavna kočnica regije. Finansijski i trgovački odnosi, geografski položaj i politička saradnja sa EU-om odavno zapadni Balkan čine faktičkim dijelom Unije, doduše bez prava glasa i uz brojne posljedice. Ne može se uopće govoriti o tome da regija dostiže EU. Ekonomski gledano, kapitalizam je porazio komunizam u ovim zemljama: industrije su nestale jer nisu mogle izdržati konkurenciju iz EU-a, vanjski dug raste, stalan je problem nezaposlenosti, skoro svaka druga osoba mlađa od 30 godina nema posao. Dalje, se napuhavaju javni i uslužni sektor koji daju beznačajan višak vrijednosti, istovremeno služeći kao balast državnim budžetima. Uz to se nedovoljno investira, prije svega u obrazovanje, nauku i razvoj. Tako se ne može proizvesti dovoljno dobara i usluga koje bi se moglo izvesti, niti se može održavati postojeća infrastruktura, kao npr. autoputevi. Novi infrastrukturni projekti stagniraju, spominju se tu i tamo, ali se jako sporo razvijaju.

2.4. Podgrijavanje euroskepticizma

Vanjski dug, uz sve svoje posljedice, može se objasniti deficitom trgovinske bilance od ukupno 98 milijardi eura koji su ove male otvorene ekonomije nagomilale u odnosima s EU-om samo između 2005. i 2016. godine. Kako bi pokrile taj manjak, zemlje zapadnog Balkana su se enormno zaduživale u inostranstvu, opet prije svega u bankama iz EU. Ove banke već, ionako, pod svojom kontrolom imaju najveći dio bankarskog sektora u regiji, tako da ne zarađuju samo na kreditima koje daju državama već i na plasmanima kredita privredi i stanovništvu, tj. bankarskim riječnikom tzv. *corporate* i *retail* banko kanali. U pravilu, lideri na bankarskim tržištima zemalja zapadnog Balkana su banke sa većinskim vlasničkim kapitalom iz EU. Bolna je istina, ekonomski nepravilno i nelogično, ali one su uglavnom poslovne banke državnih institucija u ovim zemljama.

U takvoj situaciji, daljnje evropske integracije nama, stanovništvu zemalja ovog dijela Evrope, više ne djeluju kao obećanje iz snova. Ekonomsko-politička situacija u Grčkoj dodatno hrani naše sumnje u to je li model sadašnje EU pravi obrazac za nas. Takođe, u nekim zemljama EU, kao npr. Holandiji, Francuskoj i Belgiji u posljednje vrijeme se primjećuje blagi rast popularnosti desničarskih, euroskeptičarskih snaga. Prema njihovom mišljenju svako proširenje EU uzrokuje povećanje imigracije i nezaposlenosti, te doprinosi općoj percepciji da sam evropski projekat slabi i postaje razvodnjen.³¹²

Uvažavajući prethodni kontekst, ne možemo, a da ne pomenemo dvije kontradiktorne hipoteze koje dominiraju u debati o efektima proširenja, a koje navodi Hellen Wallace u svom sažetku.³¹³ Prvo, postoji velika vjerovatnoća da će Evropska unija sa svojih 25 država postati nestabilna i neučinkovita ukoliko zadrži institucionalne aranžmane koji su kreirani za uslove kada je ona imala puno manje članica. U tom smislu, neophodan je institucionalni remont EU kako bi se spriječilo da ona postane disfunkcionalna, odnosno institucionalno paralizirana. Pitanje koje se u tom smislu ovdje postavlja jeste koje opterećenje EU može podnijeti prije

³¹² D. Lopandić, "Reforma Evropske unije, Zapadni balkan i Srbija, Zakasnela integracija", 2008, 32-33.

³¹³ H. Wallace, „Adapting to Enlargement of the European Union, Institutional Practice since May 2004“, Trans European Policy Studies Association, Brussels, 2007, 1.

nego li nastupi stanje kolapsa. Drugo, institucionalni efekti istočnog proširenja EU na deset zemalja ocjenjeni su kao mnogo manje dramatični nego što se to očekivalo i uglavnom su se najviše tražili u kontekstu uticaja na ekonomske prilike.

Sa pravom se pitamo šta je to što motivira EU na nastavak procesa njenog širenja pogotovo na zemlje koje ne pokazuju poželjni nivo ekonomske, društveno-političke, pa i pravne stabilnosti?

Evropska unija proces proširenja vidi kao historijsku priliku da se pomogne i unaprijedi tranzicija zemalja koje su uključene u proces evropskih integracija, osigura mir, stabilnost, prosperitet, demokratija, ljudska prava i naravno vladavina prava na prostoru cijelog evropskog kontinenta.³¹⁴

3. Pretpristupni fondovi EU

Kao što je već spomenuto, države moraju ispuniti određene kriterije kako bi postale punopravne članice Evropske unije. Iz prošlih proširenja vidljivo je kako je većini članica bilo potrebno dugogodišnje pripremanje za pristupanje Evropskoj uniji te se u tu svrhu iz budžeta izdvajaju bespovratna sredstva koje države nečlanice mogu koristiti u obliku pretpristupnih fondova. Pretpristupni fondovi su glavni faktor pomoći državama kandidatkinjama pri procesu pristupanja Evropskoj uniji. Pretpristupni fondovi uključuju finansijsku i tehničku pomoć kako bi se provele potrebne reforme. Glavni cilj pretpristupnih fondova je pomoć državama kandidatkinjama i potencijalnim kandidatkinjama kako bi ispunile ranije navedene *Kopenhaške kriterije*. Korištenjem pretpristupnih fondova Evropske unije države kandidatkinje pripremaju se korištenje fondova kojima će imati pristup kao punopravne članice.

Najznačajniji pretpristupni fondovi Evropske unije su sljedeći: CARDS (Community for reconstruction, development and stabilization), ISPA (Instrument for structural policies for accession, SAPARD (Special accession for agriculture and development). „Program CARDS je pokrenut 2000. godine za zemlje Zapadnog Balkana za razdoblje od 2000.-2006. godine. Države na raspolaganju imaju iznos od 5 milijardi eura, a program je usmjeren na razvoj infrastrukture, jačanje demokratske vladavine, ekonomski razvoj i jačanje regionalne saradnje.“³¹⁵ Regionalni razvoj podrazumijeva smanjenje regionalnih razlika putem privrednih aktivnosti u regijama. Ispunjavanju tog cilja doprinosi politika zapošljavanja, razvoj infrastrukture, jačanje demokratskih vrijednosti i privredni razvoj koji nudi program CARDS koji se fokusira na privredni rast i povećanje konkurentnosti. „Program ISPA je takođe pokrenut 2000. godine, a ovim programom se finansiraju projekti vezani uz infrastrukturu, pomoć pri usklađivanju sa politikama i procedurama Evropske unije te zaštite okoliša. Kod ovog programa države korisnice dužne su sufinansirati 25% vrijednosti projekta koja mora iznositi 5 miliona eura. Program SAPARD usmjeren je finansijsku pomoć poljoprivredi i ruralnom razvoju kako bi se zemlje kandidatkinje pripremile na korištenje sredstava koja su osigurana za zajedničku poljoprivrednu politiku na koju se iz odvajaju oko

³¹⁴ K. Archick, V. L. Morelli, „European Union Enlargement,“ CRS Report for Congress RS 21344, 2006, 3.

³¹⁵ B. Skoko, Zemlje Zapadnog Balkana u procesu pridruživanja Evropskoj uniji-instrumenti finansijske potpore, Poslovna izvrsnost, broj 1., 2009., 150. str

40% budžeta Evropske unije. Program IPA je pokrenut 2007. godine i objedinjuje ISPA, SAPARD i PHARE programe te usmjerava države kandidatkinje kako bi usvojile pravnu stečevinu Evropske unije te ih priprema na korištenje strukturalnih fondova kada postanu punopravne članice Evropske unije.

Pretpristupni fondovi imaju veliki utjecaj na pripremanje država kandidatkinja za punopravno članstvo u Evropskoj uniji. Pored finansijske pomoći koja im je potrebna kako bi mogle ispuniti sve kriterije koje su im potrebne za pristupanje, korištenjem ovih fondova one se pripremaju za korištenje fondova Evropske unije na koja stižu prava punopravnim članstvom.

4. Integracija Zapadnog Balkana može biti dobit za EU

Kandidati za pristupanje EU-u sa Zapadnog Balkana hitno trebaju razvojne perspektive i više javnih investicija, kako bi udvostručili godišnju stopu rasta na najmanje šest posto. Stoga bi im uskoro trebalo dati pristup strukturnim fondovima EU, dozvoliti sudjelovanje u mehanizmima finansijske stabilnosti EU i tretirati ih kao dio integracijskog projekta EU u svakom drugom pogledu. U ekonomskom interesu same EU je da ova regija postane atraktivnija za trgovinu i investicije te da srastu prometne, energetske i digitalne mreže u jugoistočnoj Evropi. Time bi i migracijski pritisak iz ove regije popustio. Moguća politička dobit je očigledna: jačanje regionalne sigurnosti u jugoistočnoj Evropi bi poboljšalo ugled Evropske unije u vremenima u kojima geopolitika ponovo dobiva na značaju. Model demokratije koji propagira EU ponovo bi dobio privlačnost i time suzbio utjecaj drugih aktera poput Rusije, Turske ili tzv. „islamskih država“, kao i nepredvidive Trumpove administracije.

Novodefinirana politika prema jugoistočnoj Evropi mora se pripremiti odmah. Jer 2019. počinje novi „institucionalni“ ciklus Evropske Unije koji uključuje izbore za Evropski parlament, novu Evropsku komisiju i novi budžet Unije. Izlazak Velike Britanije bi mogao ostaviti prostor za aktivniju strukturnu i kohezijsku politiku. Cilj 27 članica kluba treba biti integracija zemalja Zapadnog Balkana. Uspjehom svog privrednog i socijalnog modela u našoj regiji EU bi dobila novi sjaj kao igrač koji strateški razmišlja i djeluje, akter koji zaista teži ujednačavanju uvjeta života u Evropi.

4.1. Rast lokalnih ekonomija imperativ za sve zemlje Zapadnog Balkana

Regionalna saradnja i dobrosusjedski odnosi predstavljaju integralni dio politike EU na zapadnom Balkanu i osnovu za izgradnju bolje budućnosti regije. Razvoj događaja u regiji ukazuje na porast tenzija, kao i na negativne vanjske uticaje, što bi se moglo negativno odraziti na reformske procese i stabilnost zemalja zapadnog Balkana. Istovremeno je i sama EU suočena sa mnogim unutrašnjim izazovima. Jedan od izazova sa kojima se trenutno suočava je kako ojačati saradnju i održati angažman na EU proširenju, kako u zemljama zapadnog Balkana tako i unutar EU. Analiza Svjetske banke kaže da bi ekonomije zemalja zapadnog Balkana morale rasti „najmanje 6% godišnje“, a sve u cilju da do kraja četvrtog desetljeća ovog stoljeća dostignu prosjek Evropske unije. Fakti trenutno govore nasuprot ovoj težnji gdje se produbljuje jaz u skoro pa u svim ekonomskim parametrima.

Tako se ne može dostići ujednačenje ekonomija koje je nužno za jačanje demokratije i pravne države. Ujedno, to je uvjet za pristup EU-u. Za sve ekonomiste u zemljama kandidatima za članstvo i sve strane u procesu pristupanja Uniji jačanje lokalnih ekonomija predstavlja vrlo važan i nužan uvjet. U suprotnom, ukoliko budemo ekonomski nespremni, cijeli proces

pristupanja Evropskoj uniji predstavlja realnu prijetnju po lokalne ekonomije zemalja zapadnog Balkana. Zemlje kandidatkinje na raspolaganju imaju pretpristupne fondove koji su jedan od faktora rasta GDP-a. Turska, kao najsvjetliji primjer, je u dugogodišnjem razdoblju ostvarila stopu rasta GDP-a za 219,7%. Makedonija je u razdoblju od devet godina koliko je država kandidatkinja ostvarila stopu rasta GDP-a za 80,9%. Island je ostvario velik napredak jer je u samo četiri godine ostvarena stopa rasta GDP-a u iznosu od 28,7%. Crna Gora, Srbija i BiH, upravo poput najmlađe članice EU – Hrvatske, nakon decenije stagniranja, nekoliko godina unazad imaju stabilnu stopu rasta GDP-a od tri posto godišnje.

Iz pozicije trenutka, svjedoci smo brojnih nesporazuma na relaciji Hrvatska vs. zemlje potpisnice Cefta-e. Jednostavno, proizvođači proizvode svoju robu i moraju je plasirati na tržište. Ukoliko im je lokalno tržište malo, naravno da će se orijentisati ka izvozu. Evropska Unija postavlja barijere za uvoz roba *non EU* porijekla na svoj teritorij, istovremeno limitirajući prostor za recipročnim mjerama u obrnutom smjeru. Zemlje koje su na vratima EU se stimuliraju pristupnim fondovima, ali sami fondovi bez jasne ekonomske politike i vizije svake od zemalja ponaosob nisu dovoljni.

4.2. Ekonomski efekti procesa integracije

Najintersantnije efekte proširenja treba tražiti u ekonomskim pokazateljima. Prema Samuelsonu, bruto domaći proizvod (BDP ili GDP – eng.) je najsveobuhvatnija mjera ukupne proizvodnje roba i usluga neke države, to je zbir dolarskih vrijednosti potrošnje (C), bruto ulaganja (I), državnih izdataka za robe i usluge (G) i neto izvoza (X) ostvarenih u zemlji tokom jedne godine.³¹⁶ Zanimljivo je posmatrati promjenu GDP-a u državama u godinama prije pristupanja Evropskoj uniji te nakon što su imali vremena osjetiti posljedice punopravnog članstva u Europskoj uniji. Ta su mjerenja relativna, obzirom na činjenicu da je ostvaren rast GDP-a na globalnoj razini, ali s obzirom na veliku ekonomsku krizu 2008. godine svakako ne bi trebali biti odbačeni kao beznačajni.

U tom smislu, analize pokazuju da je peto proširenje ostvarilo odgovarajući impakt u makroekonomskom pogledu koji je uglavnom pozitivan ili neutralan. Dakle, važno je naglasiti da nije negativan. Drugim riječima, deset novih država članica koje su 2004. godine ušle u EU imaju ukupan GDP koji je ekvivalentan Holandiji (oko 5% od GDP-a cijele Unije). Sredstva koje su nove članice primile iz budžeta EU u periodu 2004–2006. su iznosila oko 40 milijardi eura (12% budžeta EU), ali kada se odbiju i njihove uplate u budžet, neto prihod novih članica je tek oko 13 milijardi eura.³¹⁷

U studiji Evropske komisije iz 2006. godine o ekonomskim efektima proširenja se konstatuje da je „*peto proširenje imalo ulogu katalizatora podstičući ekonomsku dinamiku i modernizaciju u Evropskoj uniji, pomažući privrede, kako novih, tako i starih članica, da se uhvate u koštac sa globalizacijom*”.³¹⁸ Konačno, ulaskom dvanaest novih država u EU za vrijeme petog proširenja ostvarena su tri ključna efekta:

- Teritorija EU je uvećana za 36%,

³¹⁶ P. A. Samuelson, William Dawbney Nordhaus, Ekonomija, 18. Izdanje, Mate d.o.o., Zagreb, 2007., 424.

³¹⁷ M. L. Herštal, „Proširena Evropa, ekonomske promene i očekivanja“, Kancelarija za pridruživanje EU, Beograd, 2005, 16.

³¹⁸ European Commission, “Enlargement, two years after: an economic evaluation”, European Economy, Occasional Papers, No. 24, May 2006, 120.

- Stanovništvo je uvećano za 27,4% i
- Dohodak je uvećan za 5,9%.³¹⁹

„Evropska komisija je u novembru 2006. godine objavila dokument o „Strategiji proširenja i glavnim izazovima u 2006–2007. godini”, uz koji je objavljen i poseban izvještaj o „apsorpcionim kapacitetima” Evropske Unije.³²⁰

U dokumentu se ističe da „*peto proširenje EU predstavlja veliki uspjeh*” i da se dalje širenje mora zasnivati na tri premise: konsolidacija obaveza (prema kandidatima za članstvo), komunikativnost (prema javnosti) i uslovljenost. U dokumentu se posebno insistira na osiguranju podrške javnosti u zemljama EU za buduće proširenje (što je postalo jedna od osjetljivih tačaka procesa).³²¹

5. Zaključak

U nekim budućim razmatranjima proširenja EU neophodno je ukalkulisati, osim obnove konsenzusa država članica o proširenju³²² i vrlo jasnu strategiju u pogledu konačnog izgleda identiteta Evropske unije, odnosno šta će EU konačno postati. Takođe, ovome bi trebalo dodati i potrebu nastavka ekonomskih i institucionalnih reformi EU, te definiranje njenih strateških ciljeva prema neposrednim susjedima. Konačno, cijeneći rješenja iz Lisabonskog ugovora možemo reći da je on ispunio očekivanja kako u pogledu institucionalne konsolidacije EU nakon velikog petog proširenja, ali je istovremeno stvorio pretpostavke za nastavak davno započetog procesa širenja EU, odnosno strateškog procesa „ovladavanja” prostorom evropskog kontinenta. Što se pak tiče naše države, odnosno cijelog regiona koji se od strane zvaničnog Brisela označava u političko-tehničko-geografskom smislu kao prostor Zapadnog Balkana ostaje da zaključimo da je EU ovom prostoru u odnosu na centralno-istočni dio Evrope namjenila specifičnu zadaću regionalne stabilizacije. Sve se više zagovara ideja da se cijeli zapadni Balkan treba istovremeno integrisati u EU. U tom smislu kažemo da je to korak više, ali nesumnjivo da je on neophodan ne samo sa aspekta aktuelnog procesa evropskih integracija već i izvan tog konteksta u funkciji međusobne stabilizacije odnosa, jačanja saradnje i povezivanja nekada suprostavljenih strana na prostoru ex Jugoslavije.

Ako posmatramo situaciju na zapadnom Balkanu sa privrednog aspekta, postoji veliki ekonomski jaz između regije i zapadne Evrope, što je podloga za sve ostale podjele. Ovdje treba naglasiti, GDP u BiH iznosi samo 29 posto evropskog prosjeka. Usporedbe radi, hrvatski GDP iznosi 59 posto evropskog prosjeka i po tome je Hrvatska predzadnja u EU. Gora je samo Bugarska sa 47 posto.

EU bi državama regije trebala pomoći snažnijim investicijama, transferom znanja i novih tehnologija kako bi one napravile ekonomski skok. Istovremeno, sa druge strane, države regije isto tako ne smiju očekivati da će im razvijene države zapadne Evrope riješiti sve njihove probleme nego moraju provesti strukturne reforme, a to znači da su potrebne

³¹⁹ M. Prokopijević: *Evropska unija – uvod*, Službeni glasnik, Beograd 2009, 553.

³²⁰ Enlargement Strategy and Main Challenges, 2006–2007, COM (2006) 649, Brussels, 8.11.2006, 14.

³²¹ D. Lopandić, „Reforma Evropske unije, Zapadni balkan i Srbija, Zakasnela integracija”, 2008, 34.

³²² D. Lopandić, „Reforma Evropske unije, Zapadni balkan i Srbija, Zakasnela integracija”, 2008, 33.

promjene u ponašanju, načinu rada, dobra organiziranost i odgovornost, da se na prvo mjesto stavljaju izvrsnost i kvaliteta. Privredne probleme treba rješavati paralelno s političkim.

Države regije zapadnog Balkana trebaju u punom potencijalu koristiti pretpristupni fond IPA. BiH trenutno koristi samo 1. i 2. komponentu tog fonda koje se odnose na transformaciju institucija i prilagođavanje evropskim pravilima te na prekograničnu suradnju, dok ostale tri komponente koje se odnose na razvoj infrastrukture, ljudskih potencijala te poljoprivredu i ruralni razvoj još nisu dostupne. Ako želimo ubranu integraciju, moramo koristiti sve mehanizme da bismo došli do tih sredstava, a ista je neophodno kvalitetno ulagati. Slabašne ekonomije i, prije svega, proizvodne domicilne kompanije u zemljama regije će biti u podređenom položaju u tržišnoj utakmici sa daleko jačim globalnim igračima. Naša ekonomija i ekonomije svih zemalja zapadnog Balkana moraju početi ubrzano raditi na svom progresivnom putu.

Dva su razloga:

1. Ukoliko se ne budemo ubrzano razvijali, a države kandidatkinje moraju staviti poseban fokus na realni sektor, nećemo moći adekvatno odgovoriti globalnim igračima kada lokalna tržišta postanu dijelom jedinstvenog evropskog tržišta;
2. Jer, Evropa je jaka koliko je jaka njena najslabija karika!

Literatura

- [1] B. Skoko, Zemlje Zapadnog Balkana u procesu pridruživanja Europskoj uniji- instrumenti finansijske potpore, Poslovna izvrsnost, broj 1.,2009.,
- [2] D. Lopandić, "Reforma Evropske unije, Zapadni balkan i Srbija, Zakasnela integracija", 2008,
- [3] Enlargement Strategy and Main Challanges, 2006–2007, COM (2006) 649, Brussels, 8.11.2006,
- [4] European Commission, "Enlargment, two years after: an economic evaluation", European Economy, Occasional Papers, No. 24, May 2006,
- [5] H. Wallace, „ Adapting to Enlargement of the European Union, Institutional Practice since May 2004“, Trans European Policy Studies Association, Brussels, 2007,
- [6] K. Archick, V. L. Morelli, „European Union Enlargement,“ CRS Report for Congress RS 21344, 2006,
- [7] M. L. Herštal, „Proširena Evropa, ekonomske promene i očekivanja“, Kancelarija za pridruživanje EU, Beograd, 2005,
- [8] M. Prokopijević: *Evropska unija – uvod*, Službeni glasnik, Beograd 2009,
- [9] P. A. Samuelson, William Dawbney Nordhaus, *Ekonomija*, 18. Izdanje, Mate d.o.o., Zagreb, 2007.,
- [10] www.mvep.hr/files/file/publikacije/mali_leksikon_europskih_integracija_20101.pdf (15.10.2017.)
- [11] European Council, Conclusions of the Presidency, Copenhagen, 21-22 June 1993, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/ec/72921.pdf (15.10.2017.)